Rizikové chování v kyberprostoru

Rizikové chování, nebo sociálně patologické jevy?

Rizikové chování, nebo sociálně patologické jevy? Často můžeme narazit na zaměňování těchto pojmů. S pojmem rizikové chování se hojně setkáváme ve školním prostředí. Rizikové jevy zahrnují širší spektrum jevů, vůči nimž se zaujímají primárně preventivní opatření s cílem minimalizovat rizika a projevy.

Sociálně patologické jevy pak představují spíše sociologické pojetí a postihují fatální jevy ve společnosti jakými jsou krádeže, vandalismus, alkoholismus, sexuální odchylky… I k prevenci těchto negativních dopadů musí směřovat opatření primární prevence.

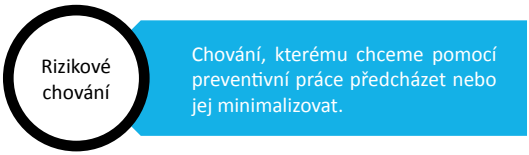

Typologie rizikového chování

V nejužším pojetí řadíme do základních typů rizikového chování

- záškoláctví
- šikanu a extrémní projevy agrese
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- rasismus a xenofobii
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování
- závislostní chování (adiktologie)

V širším pojetí pak k těmto sedmi oblastem řadíme následující dva okruhy, které se z hlediska výskytu v populaci začínají stávat velkými ohnisky pro preventivní práci, ale které nelze jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování:

- okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte
- spektrum poruch příjmů potravy

Rizikové chování, někdy též sociálně nežádoucí chování, je pojmem, který zvláště v oblasti školského působení začíná nahrazovat pojem „sociálně patologické jevy“, který se však stále používá v některých platných legislativních dokumentech (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů), a proto jej musíme respektovat. Rizikovým chováním rozumíme vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince i pro společnost. Vzorce rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

Kde se bere rizikové chování?

Děti si často neuvědomují, že to, co vnímají jako zábavu, může pro druhého člověka hraničit s projevy napadení, vydírání či šikany. Rozhodující je **míra rizika**. **Rizikové chování** často vzniká z neuspokojení emočních i vztahových potřeb, dále může také vzniknout ovlivněním nevhodným výchovným vzorem nebo ze snahy předvést se před ostatními**.** V řadě případů může takové chování ne/vědomě dojít až na hranu zákona. Samozřejmě se může jednat i o záměrné a dlouhodobé nerespektování společenských hodnot a norem. Je třeba se snažit vždy hledat prvotní příčinu či motivaci k danému jednání. Ta bývá často hluboce skryta a mnohdy vůbec nesouvisí se vzdělávacím procesem či prostředím školy. Příčina rizikového chování může být v rodině, partě kamarádů, v absenci vzorů či citových podnětů.

Specifika online prostředí

Rizikové chování v kyberprostoru se může projevovat různě – od přístupu na stránky s nevhodným obsahem, přes jeho sdílení, až po rizikovou komunikaci na sociálních sítích. Právě sociální sítě jsou prostředím, ve kterém v současnosti probíhá mezi dětmi velké množství rizikových jevů. Specifikem kyberprostředí je, že aktivity v něm často probíhají **okamžitě, kdykoliv a s větším dosahem**, než v případě klasického fyzického prostředí. Stačí, když si představíte, jak velký rozdíl je mezi tím, když žák napíše pomlouvačný příspěvek na sociální síti, nebo kdyby takový příspěvek vytiskl a fyzicky vystavil někde ve školním prostředí. Na síti jej může vystavit pohodlně a kdykoliv, v jakoukoliv denní dobu. Také zde může kdokoliv využít dokonalé či domnělé anonymity. Dalším specifikem je, že je příspěvek ze sociálních sítí a celkově z internetu složité stáhnout. Obecně se dá říct, že co jednou na internet vystavíme, tam také zůstane. Příspěvek, obrázek nebo video může kdokoliv uložit k sobě do svého zařízení, stáhnout jej a poté kdykoliv opětovně nasdílet. Současně s tím se může stát, že je sdílen prostý screenshot (snímek) obrazovky, který může vytvořit kdokoliv. Ke zneužití tedy může dojít velmi snadno.

Sociální sítě

Sociální síť je služba na internetu, která členům umožňuje vytvořit si uživatelský profil, komunikovat s ostatními, sdílet s nimi informace, fotografie, videa, provozovat chat a další aktivity. Komunikace mezi uživateli sociálních sítí může probíhat buď soukromě mezi dvěma uživateli nebo (nejčastěji) hromadně mezi uživatelem a skupinou s ním propojených dalších uživatelů. Tato komunikace probíhá prostřednictvím **messengeru,** což je obecné označení pro aplikaci, která umožňuje komunikaci mezi jednotlivými uživateli. Na Facebooku je tento komunikační nástroj označen jako Messenger.

3.5 miliardy – Lidí se denně připojí na některou sociální síť (45 % světové populace).

3 hodiny – Stráví člověk průměrně na sociálních sítích každý den.

91% – Uživatelů přistupuje na sociální sítě pomocí mobilních zařízení.

Sociální sítě je možno využít k celé řadě dalších činností jako zpravodajského i informačního zdroje nebo například ke hraní her. Mezi typické sociální sítě řadíme:

Facebook – největší síť s více než 2 miliardami uživatelů. Zaměřuje se především na sdílení statických příspěvků, doprovázených obrázkem nebo videem.

Instagram – další populární síť s téměř 1 miliardou uživatelů. Vizuálně přitažlivá, jednoduchá na používání, zaměřuje se především na sdílení fotografií.

Youtube – sociální síť pro sdílení videí a jejich komentování.

TikTok – poměrně nová sociální síť, s původem v Číně, zaměřená na sdílení krátkých videí. V současnosti má téměř 1,5 miliardy uživatelů a je oblíbená především mezi mladými lidmi s největším podílem mezi dětmi.

Tellonym – umožňuje i zasílání anonymních zpráv mezi uživateli.

Snapchat – síť postavená na principu zasílání fotografií přátelům, kteří mohou fotografii přidržet nebo se jinak smaže, případně mohou taktéž odpovědět jinou fotografií.

Sociální sítě mezi dětmi a mladistvými

Kdy děti začínají se sociálními sítěmi? Z výzkumné zprávy České děti v kybersvětě (z Univerzity Palackého v Olomouci a O2 Czech Republic) můžeme vidět, že děti se sociálními sítěmi začínají již v poměrně mladém věku. V období věku střední školy se již poměr dětí na sociálních sítích poměrně stabilizuje a používá je drtivá většina všech mladých lidí.

Zdroj: České děti v kybersvětě, Projekt E-bezpečí 2019

Často kladené otázky, doporučení, úkoly a zdroje

FAQ: Co je Meme?

Ne každému musí být hned zřejmé co mladí lidé na sociálních sítích dělají a čemu se tam vlastně smějí. Nejčastěji sdílený obsah tvoří internetová Meme, která představují nějaký nápad, myšlenku či informaci, která se rychle šíří po internetu. Může mít formu obrázku, odkazu videa nebo celé webové stránky. Většinou má vtipný obsah nebo obsah, se kterým se dokážou určití lidé ztotožnit a pobaví je. Představují tzv. virální fenomén, tedy situaci, kdy se obsah šíří tak, že si jej uživatelé mezi sebou přeposílají. V některých případech může jít o kreativní využití marketingu.

FAQ: Jak funguje právo na zapomnění?

Každý z nás zanechává na internetu svou digitální stopu – ať již ve formě příspěvků na sociálních sítích, komentáře v diskusích nebo fotografie na online úložištích. Pokud si člověk přeje být zapomenut a poté být na internetu nedohledatelný, může využít „Právo na zapomnění“. Poté dojde ke smazání indexů na všech webových stránkách, kde jsou uloženy informace uživatele. Nejde tak přímo o vymazání údajů, ale pouze o to, že dané informace nebudou dohledatelné pomocí běžných vyhledávačů.

FAQ: Youtubeři?

Youtuber je člověk, který vytváří a uploaduje (nahrává) videa převážně na serveru youtube.com, nebo na populární platformě pro živé vysílání her Twitch. Youtubeři se zaměřují na vytváření různého obsahu a směřují ho na různé cílové skupiny. V současnosti jsou mezi mladými lidmi velmi oblíbení a najdou se i takoví youtubeři, jejichž sledovanost dalece přesahuje sledovanost televizních pořadů. Ti nejlepší z nich pak vytvářejí svá videa pravidelně a často za pomocí velmi drahé techniky. Jednou z variant youtuberingu je i takzvaný Let´s play, kde „umělec" zprostředkovává svůj průchod hrou a k němu poskytuje své komentáře nebo odpovědi na dotazy podporovatelů.

Doporučení: „Desatero" bezpečného užívání sociální sítě

1. Přečtěte si podmínky užívání sociální sítě před registrací a zjistěte, jak bude nakládáno s Vašimi osobními údaji ze strany provozovatele (zda nebudou poskytovány třetím stranám).
2. Čím méně toho o sobě při registraci vyplníte, tím je menší riziko, že se Vám něco stane.
3. Naučte se nastavovat různá práva svým přátelům – např. svým spolupracovníkům nastavte nižší než členům rodiny.
4. Nesdílejte své intimní fotografie. Mohou být zneužity.
5. Nesdílejte komentáře ani statusy, které mohou být použity proti Vám – např. pomlouvat nadřízeného v pracovní době.
6. Pokud jedete na delší dobu mimo svůj dům, nesdílejte o tom informace na sociálních sítích, pouze až po návratu.
7. Zapněte kontrolu obsahu a příspěvků, kde jste označeni.
8. Promyslete si, které osobní údaje sdělíte hrám a dalším aplikacím obsaženým v sociálních sítích – např. informace o poloze nebo seznam přátel.
9. Pravidelně v nastavení zabezpečení kontrolujte, na jakém zařízení jste přihlášeni – zda jste se někde (např. ve škole nebo v práci) nezapomněli odhlásit.
10. Potvrzujte přátelství pouze těm, které znáte, a u kterých si ověříte, že jsou to skutečně Vaši přátelé.
11. Cokoliv vložím na sociální síť, již zpravidla nelze vymazat!
12. Neužívejte funkci přihlášení do jiných online služeb pomocí svého účtu na sociální síti – např. přihlášení do internetového obchodu pomocí FB účtu – předáváte své přihlašovací údaje třetí osobě!!!

Dodržováním tohoto desatera si ušetříte řadu starostí, které Vás mohou na sociálních sítích překvapit. Jeho zdroj a spoustu dalších informací o sociálních sítích naleznete na https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/socialni-media/socialni-site/

Úkol: Sociální síť TikTok

TikTok je jedna z nejrychleji rostoucích sociálních sítí současnosti. Využívá ji téměř třetina českých dětí, a přitom dospělí o ní často nic nevědí nebo ani nevědí, že existuje. Nejvlivnější český tvůrce obsahu na TikToku má více než 3 miliony fanoušků. TikTok má svůj původ v Číně a celosvětově má více než jednu a půl miliardy uživatelů z nich je 66 % mladších 30 let. Sociální síť je založena na natáčení krátkých videoklipů o délce až 15 sekund a případně i videí do 60 sekund.

Přečtěte si článek Problém zvaný TikTok abyste lépe pochopili, jak tato síť funguje, jaký obsah je na ní sdílen a jaká nebezpečí může pro děti představovat.

Zdroje

Sociální sítě – INTERNETEM BEZPEČNĚ. INTERNETEM BEZPEČNĚ – Užívejme internet bezpečnějším způsobem [online] [cit. 24.03.2020]. Dostupné z: https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/socialni-media/socialni-site/

České děti v kybersvětě (2019) – E-Bezpečí. Projekt E-bezpečí – E-Bezpečí [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/ceske-deti-v-kybersvete-2019

Česká školní inspekce ČR – Tematická zpráva – Rozvoj informační gramotnosti na SŠ ve školním roce 2018/2019. Česká školní inspekce ČR – Home [online] [cit. 26.03.2020]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Rozvoj-informacni-gramotnosti-%281%29?fbclid=IwAR36PUJzcZgFvx1xUKrND2mqH2zNC18hjK53omPO7COhdYJAWNrfP4IBYKg

Problém zvaný TikTok – E-Bezpečí. Projekt E-bezpečí – E-Bezpečí [online]. Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/socialni-site/1403-problem-zvany-tik-tok

Právo na zapomnění – INTERNETEM BEZPEČNĚ. INTERNETEM BEZPEČNĚ – Užívejme internet bezpečnějším způsobem [online] [cit. 24.03.2020]. Dostupné z: https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/internet-a-pravo/pravo-na-zapomneni/

Co je to Meme? – IT-slovnik.cz [online]

TYPOLOGIE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ. Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2014 [cit. 2020-08-05]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani

(Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.), 2010) http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani